

مرکز تحقیقات استراتژیک
معاونت پژوهش‌های سیاست خارجی

گزارش

شماره ۳۰۵

مرداد ۱۳۹۶

عقیقه عابدی
مرکز تحقیقات استراتژیک

روسیه و همه پرسی استقلال اقلیم کردستان

مقدمه

به باور عمومی همه پرسی استقلال اقلیم کردستان عراق تنها یک موضوع محلی نیست و نه تنها آغازی برای تجزیه عراق به شمار می‌رود، بلکه برای همسایگان هم احساس تهدید مشابه ایجاد می‌کند. به همین دلیل اعلام موعد برگزاری همه پرسی با موجی گسترده از واکنش‌ها در سطوح مختلف داخلی و خارجی همراه شده است و همچنان این واکنش‌ها ادامه دارد. حکومت اقلیم کردستان به تازگی اعلام کرده است که ۲۵ سپتامبر در مناطق تحت کنترل خود همه پرسی استقلال برگزار می‌کند. در حالی که موقعیت پیچیده عراق پسدادش ضمن اینکه می‌تواند این فرصت تاریخی را برای کردها فراهم کند، آنها را با موانع بزرگی هم روبه‌رو می‌کند. آمریکا و اتحادیه اروپا مخالفت صریح خود را با برگزاری همه پرسی استقلال در اقلیم کردستان اعلام کرده‌اند اما به رغم اینکه گفته می‌شود روس‌ها نیز با این اقدام مخالف هستند، واکنش صریحی از آنها تاکنون مشاهده نشده است. در این میان موضع روسیه از یک جهت به واسطه همکاری‌های منطقه‌ای با ایران و از جهت

دیگر به دلیل جایگاه بین‌المللی روسیه و وزنی که حمایت احتمالی روس‌ها از استقلال کردستان به آن می‌دهد، برای تهران اهمیت می‌یابد. بر این اساس گزارش حاضر با نگاهی به رابطه روسیه و اقلیم کردستان، به ارزیابی رویکرد احتمالی روس‌ها در قبال همه پرسی استقلال اقلیم می‌پردازد.

رابطه روسیه و اقلیم کردستان عراق

از سال ۲۰۰۷ میلادی که مسکو کنسولگری خود را در اربیل در کردستان عراق دایر کرده، روسیه برای جلوگیری از واکنش بغداد، از روابط مستقل و گسترده با اقلیم خوداری می‌کرد و حتی به همین دلیل در سال‌های اخیر از تلاش برای مشارکت در شماری از طرح‌های پر سود صرف نظر کرده بود، اما ظاهراً شرایط در ماه‌های اخیر تغییرات محسوسی داشته است. هر چند روس‌ها به واسطه رعایت توافق بغداد- اربیل هم توانسته‌اند قراردادهایی با اقلیم منعقد کنند، اما اکنون روابط مسکو- اربیل مستقل‌تر به نظر می‌رسد.

شرکت «گازپروم نفت» در سال‌های گذشته با در اختیار گرفتن سه بلوک برای اکتشاف، اجازه حفاری

روسیه و همه پرسی استقلال اقلیم کردستان ۲

بین المللی از تمامیت ارضی عراق حمایت می‌کند. با این حال وی در بخش دیگری از حمایت روسیه از حق ملت‌ها برای تعیین سرنوشت خود نیز سخن گفته بود.^۵ گفتنی است خبرگزاری کردستان ۲۴ خبر داده است شاخه جوانان حزب حاکم روسیه، یعنی روسیه واحد با اعلام حمایت از استقلال اقلیم کردستان، برای مشارکت در نظارت بر فراندوم اعلام آمادگی کرده است.^۶

ارزیابی دلایل موضع روسیه

در واقع با توجه به شرایط یاد شده، می‌توان گفت موضع روسیه در قبال استقلال کردستان عراق بسیار محافظه‌کارانه است. دلیل این موضع هم این است که روس‌ها در برابر انتخاب یکی از دو گزینه بسیار دشوار قرار گرفته‌اند:^۷

از سویی برخی از تحلیل‌گران و دیپلمات‌های روسی بر این باورند که به علت یک فرآیند تاریخی، سرانجام منطقه با شکل‌گیری یک کشور کردی به طور اجتناب‌ناپذیر روبرو خواهد شد و با توجه به شرایط کنونی عراق که هنوز به طور کامل از جنگ با داعش رها نشده و نقشی کلیدی که کردها در جنگ با داعش ایفا می‌کنند اکنون آنها مجال لازم برای عملی ساختن ادعاهای خود برای تشکیل کشوری مستقل را یافته‌اند. به عبارت دیگر، این گروه بر این

برای استخراج هیدروکربن‌ها در اقلیم کردستان را در اختیار گرفته و شرکت «روس-نفت» به عنوان یکی دیگر از کمپانی‌های نفتی روسیه، موافقتنامه‌های همکاری با مقامات اقلیم کردستان را امضا نموده است.^۱ همچنین، روسیه در سال‌های جنگ با داعش نیز برای کردهای عراق سلاح و تجهیزات نظامی فراهم کرده است، اما بخش زیادی از این کار را هم از طریق دولت مرکزی عراق انجام داده تا نشان دهد قصد آسیب رساندن به یکپارچگی این کشور را ندارد.^۲ اما به نظر می‌رسد این سیاست در حال تغییر است. با آغاز سال ۲۰۱۷ روس‌ها وارد معامله نفتی دوجانبه مستقیم با کردستان عراق شده‌اند. البته موضع نرم بغداد نسبت به کمپانی‌های غربی، روسیه را هم مجاب کرده است که از این فرصت بهره ببرند.^۳ در این راستا ولادیمیر پوتین رئیس‌جمهور روسیه در حاشیه مجمع جهانی اقتصادی در سن‌پترزبورگ با نیچروان بارزانی نخست‌وزیر اقلیم دیدار داشته و اعلام کرد از توافقات اقلیم کردستان با شرکت‌های نفتی روسی حمایت می‌کند.^۴

با این حال از زمان تعیین موعد فراندوم استقلال اقلیم کردستان عراق، روسیه واکنش رسمی به این مساله نداشته است. آخرین موضع روس‌ها درباره استقلال کردهای عراق به اظهارات دو سال گذشته ویکتور سیماکوف سرکنسول روسیه در اربیل باز می‌گردد. وی گفته بود مسکو بر اساس قوانین

5. See more: <http://www.kurdistan24.net/en/interview/91a42133-9158-42f7-a7ea-412d3d2d1fcb/Russian-Consulate--Russia-could-support-Kurdish-Independence>

۶. قابل مشاهده در

<http://www.kurdistan24.net/fa/news/41803585-ec67-407d-b40e-c9e61d10f7e5>

7. Lorenzo Kamel, The Frailty of Authority Borders, Non-State Actors and Power Vacuums in a Changing Middle East, Istituto Affari Internazionali (IAI), 2017. Pp80-81

۱. قابل مشاهده در <http://www.iras.ir/fa/doc/note/3228>

2. Maxim A. Suchkov, How Russia sees the Kurdish quest for autonomy, Almonitor. 7 May 2016

3. <http://www.reuters.com/article/us-rosneft-kurdistan-idUSKBN1600L6>

4. See more: <http://cabinet.gov.krd/a/d.aspx?s=010000&l=12&a=55656>

بر این اساس با آنکه وزارت خارجه آمریکا و اتحادیه اروپا در بیانیه‌های جداگانه برگزاری همه پرسی استقلال کردستان را موجب تضعیف مبارزه با داعش دانسته‌اند، روسیه موضع رسمی درباره آن نگرفته است.

به عنوان نتیجه‌گیری می‌توان گفت که با توجه به نشانه‌های موجود نباید درباره موضع روسیه در قبال استقلال کردستان عراق نفیاً یا اثباتاً مبالغه کرد. البته موضع روس‌ها حاکی از این است که از نظر آنها تردیدی وجود ندارد که کردها نقش مهمی در آینده خاورمیانه دارند. علاوه بر جذابیت‌های مشارکت در پروژه‌های انرژی اقلیم کردستان برای روس‌ها، گفتنی است ژئوپلیتیک منطقه اقلیم عراق در مجاورت ترکیه، ایران، سوریه به همان نسبت که برای سایر قدرت‌های بین‌المللی جذاب است، برای روسیه هم قابل توجه است. روسیه به رغم افزایش مناسبات با ایران، ترمیم رابطه با ترکیه و حضور نظامی در سوریه، همچنان به دنبال یافتن شرکای بیشتر در منطقه است تا فرصت‌های خود در خاورمیانه و در نتیجه وزن خود در معادلات راهبردی منطقه را افزایش دهد. اما به نظر نمی‌رسد کردها بتوانند با اعطای امتیازی به روس‌ها نسبت به حمایت احتمالی آنها بر خلاف روند بین‌المللی امیدوار باشند. زیرا ضمن اینکه موضوعات و مسایل روسیه با آمریکا افزایش یافته، هرگونه فرایند بی‌ثباتی در خاورمیانه منافع روس‌ها را هم تهدید می‌کند.

باورند که مسکو باید برای چنین تحولی آماده باشد. یکی از اعضای کمیسیون روابط میان قومیت‌های ریاست جمهوری روسیه هم سال ۲۰۱۵ در اظهاراتی گفته بود کردها دیر یا زود، به شکلی از موطن دست خواهند یافت.^۸

از سوی دیگر، برخی از کارشناسان روس معتقدند با توجه به پیامدهای سیاسی چنین تحولی برای متحدان منطقه‌ای روسیه یعنی ایران و سوریه و همچنین ترکیه و عراق، کرملین باید به حمایت خود از کشورهای قدرتمند به عنوان تضمین‌کنندگان ثبات منطقه‌ای ادامه دهد.

اما برخلاف تمام ارزیابی‌ها و تحلیل‌ها درباره پیامدهای استقلال کردها و در نتیجه تجزیه کشورهای چون سوریه و عراق، باید متذکر شد **روسیه منافع صریح در حمایت و یا مقابله با استقلال کردها ندارد و دلایل آن را نیز می‌توان چنین برشمرد:**

۱. مساله کردها موضوع رقابت بین روسیه و آمریکا نیست و به همین دلیل نمی‌تواند به مثابه یک کارت بازی برای یکی از دو طرف باشد.
۲. در عین حال روس‌ها قادر به تعیین منافع مشترک در زمینه مقابله یا حمایت از استقلال کردها با هیچ کدام از طرف‌ها نیستند.
۳. همچنین کردها نیز نظر مساعدی به روسیه ندارند و تلاشی برای جلب حمایت مسکو نداشته‌اند.
۴. با این حال، روسیه تحت تحریم‌های غرب، توانسته است در حوزه انرژی اقلیم سهمی از آن خود کند.

8. Maxim A. Suchkov, How Russia sees the Kurdish quest for autonomy, Almonitor. 7 May 2016